

MAGYAR LEXIKAI EGYSÉGEK FORDÍTÁSA LENGYEL NYELVRE ÉS A BILINGVIZMUS KÉRDÉSE

Wiesław Tomasz Stefańczyk

A címben említett kétnyelvű magyar-lengyel jelenség azokat a Magyarországon élő lengyeleket illetve lengyel származású személyeket illeti, akik a mindennapi életben felváltva használják a két nyelvet.

A magyarországi lengyelek kétnyelvűsége generációs különbségeket mutat: a Lengyelországban születettek és nevelkedettek esetében a lengyel nyelv megmarad anyanyelvnek, míg a magyart csak második nyelvként használják. Magyarországon született és nevelkedett utódaik nagy részének viszont kommunikációs eszköze és anyanyelve a magyar, a lengyel nyelv csak másodrendű szerepet tölt be életükben. Ebből következően a lengyelnyelvű személyekre csak kis mértékben hat ki a magyar nyelv, kizárólag a személyes idiolektusban mutatható ki. Ugyanakkor a magyar anyanyelvű generáció lengyel nyelvének minden nyelvrendszeri szintjére kihat; jól megmutatkozik ez a jelenség a szókincsben is, a továbbiakban erről kívánok megjegyezni egy pár gondolatot.

A Magyarországon élő lengyelek beszédében az alapszókincsüket alkotó lengyel szavakon kívül jelentős szerepet tölt be a magyar szókészlet.

A magyarországi lengyelek nyelvében viszonylag kevés eredeti magyar szó és kifejezés szerepel (pl.: bácsi, néni, gazember stb.). Ezzel ellenben számos "rejtett" hungarizmus van használatban. A "rejtett" hungarizmus meghatározás alatt olyan új lengyel szavakat és kifejezéseket értek, melyek vagy tükörfordítás útján keletkeztek, vagy a magyar minta hatására többjelentésű szavakká váltak.

A "rejtett" hungarizmusokon belül két csoportot különböztethetünk meg: aszemantikus tükörszavakat és szemantikus tükörszerkezeteket.

A következő példák illusztrálják ezt a jelenséget:

1. Szemantikus tükörszavak:

chłopiec – fiú (l. syn): chłopiec poszedł do szkoły; mam dwóch chłopców;

<i>dziewczyna</i> –	vkinek a lány (l. córka): ta pani ma jedną dziewczynę; ona ma dwie dziewczyny, jedna prawo studiuje;
<i>dziewczynka</i> –	kislány (l. dziewczyna): dziewczynka strona daje połowę i Laci daje połowę; ona była bardzo ładna dziewczynka;
<i>kwadrans</i> –	negyed (l. ćwiartka, ćwierć kilo); trzeba dodać kwadrans pomidorów; można też wkroić kwadrans jabłka;
<i>oryginalnie</i> –	eredetileg (l. pierwotnie, uprzednio, poprzednio); oryginalnie ten kwiatek tam stał; oryginalnie byliśmy w tamtym budynku;
<i>oryginalny</i> –	eredeti (l. pierwotny, uprzedni, poprzedni): oryginalne znaczenie tego słowa było “w oku”;
<i>prosić</i> –	kér (l. zamawiać, życzyć sobie, żądać): tyle tysięcy za pogrzeb proszą; teraz bardzo dużo za robotę proszą: co prosisz?;
<i>program</i> –	program (l. plan, zamiar): nie wiem, jaki mama ma program na jutro; nie wiem, że jaki ma pan program na dzisiaj;
<i>przychodzić</i> –	jön (l. przyjechać, przybyć): przychodzili z Niemiec; teraz będą przychodzić z Krakowa;
<i>punktualnie</i> –	pontosan (l. dokładnie); tak punktualnie nie wiem powiedzieć; punktualnie nie pisze, że gdzie mieszkają; tak punktualnie nie zrozumiałam cały list;
<i>punktualny</i> –	pontos (l. dokładny): tam nie jest punktualny adres, ale zawsze można coś o nich wiedzieć; tam nie ma punktualnego znaczenia;
<i>sobie</i> –	maga, itt: magának (l. panu): życzę sobie wszystkiego dobrego; sobie kupiłam, ja mam;
<i>wiedzieć</i> –	tud (l. umieć, potrafić): tak punktualnie nie wiem powiedzieć; nie wiem tak przetłumaczyć;

2. Szemantikus tükörszerkezetek:

<i>kolonia polska</i> –	lengyel kolónia (l. Polonia): kolonia polska na Węgrzech jest bardzo mała; jest taki ksią-

	zek o koloniach polskich w świecie; tu nie, ale Budapeszcie kolonia polska ma stowarzyszenie;
<i>lustro jajko</i> –	tükörtojás (l. jajko sadzone): zawsze robię mu na śniadanie lustro jajko; on nie zje lustra jajka;
<i>mieć prawdę</i> –	vkinek igaza van (l. mieć rację): mama, masz prawdę; on lubi zawsze mieć prawdę; ona też z tych, co zawsze mają prawdę;
<i>polska kobieta</i> –	lengyel nő, lengyel asszony (l. Polka): była tam też jedna polska kobieta; ona jest polska kobieta;
<i>polski kraj</i> –	Lengyelország (l. Polska): my poznali polski kraj; oni były w polskim kraju;
<i>polski mężczyzna</i> –	lengyel férfi (l. Polak): był u nas jeden polski mężczyzna; polskie mężczyźni śpiewali;
<i>porządek słów</i> –	szórend (l. szyk, porządek linearny): od porządku słów zależy nastrój zdania; on stosuje dobry porządek słów;
<i>węgierski kraj</i> –	Magyarország (l. Węgry): węgierski kraj jest mniejszy;
<i>włoski kraj</i> –	Olaszország (l. Włochy): cały miesiąc zwiedzaliśmy włoski kraj; ona do włoskiego kraju chce pojechać;
<i>włoski mężczyzna</i> –	olasz férfi (l. Włoch): ona poznała tam jakiegoś włoskiego mężczyznę.

A fentebb említett példák alapján megállapíthatjuk, hogy a magyarországi lengyelek szókincse folyamatosan bővül magyar szóképzési minta segítségével alkotott lengyel eredetű szavakkal.

Érdemes megjegyezni, hogy a más nyelvkörnyezetben alakuló lengyel kolóniák nyelvében fordított fejlődést figyelhetünk meg: sokkal nagyobb számú a befogadó ország szókészletéből való kölcsönzés.

Fel kell tennünk a kérdést: Mi okozza Magyarországon ezt az egyedülálló jelenséget? Elképzelhető oka lehet az a tény, hogy az itt élő lengyelek és utódaik már elválaszthatatlanul kötődnek a magyar kultúrához és mentalitáshoz, így a hermetikusan zárt magyar nyelvhez is, melyben a nyelv tisztasága különösen fontos és e tisztaság őrzésének hagyománya egészen a Nyelvújítás koráig nyúlik vissza.

IRODALOM

Akadémiai kislexikon

1990 *Akadémiai kislexikon, 2. kötet*, Budapest 1990.

Bihari, G.

1995 *Lengyel-magyar lexikai ekvivalenciák az idegen szavak terén (elemzési kísérlet)*, in: "Polono-Hungarica", szerk.: J.Bańcerowski, Budapest 1995: 66-75.

Gedeon, M.

1995 *Lengyel-magyar interferencia*, in: "Polono-Hungarica", szerk.: J.Bańcerowski, Budapest 1995: 85-88.

Lengyel-magyar szótár

1985 *Lengyel-magyar szótár*, szerk.: T.Csorba, Budapest 1985.

Magyar-lengyel szótár

1968 *Magyar-lengyel szótár*, szerk.: J.Reychman, Budapest 1968.

Sękowska, E., Dubisz, S.

1990 *Typy jednostek leksykalnych w socjolektach polonijnych (próba klasyfikacji i definicji)*, in: *Język polski w świecie*, szerk.: W.Miodunka, Warszawa-Kraków 1990: 217-233.

Słownik wyrazów polonijnych

1988 *Słownik wyrazów polonijnych. Zeszyt próbny*, szerk.: S.Dubiasz, Warszawa 1988.

Szydłowska-Ceglowa, B.

1992 *Przemiany języka polskiego na emigracji. Mechanizmy i tendencje*, in: *Polonia w Europie*, szerk.: B.Szydłowska-Ceglowa, Poznań 1992: 177-208.

ABSTRACT

The vocabulary of the Hungarian Polonia Community is characterized by a relatively small number of words borrowed directly from Hungarian (ex.: bácsi uncle, mister, néni aunt, madam, lady etc.) and also by a large number of so called “hidden Hungarianisms”: that is to say Hungarian words, expressions, and word formations that are translated directly into Polish. In the lexical system of the Hungarian Polonia Community it is possible to distinguish two groups of “hidden Hungarianisms”:

1. Semantically borrowed words:
punktualny – exact, precise, Hung.: pontos, Pol.: dokładny: to nie jest punktualna informacja;
2. Semantically borrowed word formations;
mieć prawdę – to be right, Hung.. vkinek igaza van, Pol.: mieć rację: mama, masz prawdę.

Thus the vocabulary system of the Hungarian Polish Community is expanding through this process of borrowing Hungarian words and word formations.

This characteristic distinguishes the language of the Hungarian Polonia Community from the Polish language spoken in other Polonia communities, where the influence of the host country's language produces a large number of directly borrowed words.